

Cuprins

PREFAȚĂ	5
CUVÂNT ÎNAINTE LA EDIȚIA A DOUA	7
PRETEXT.....	9
I. CULTURA	11
Cultura ca „schizofrenie” * Roma * Tipuri de interpretare a culturii * Cultură și civilizație * „Noua” cultură	
II. OMUL.....	25
Omul și oglinda * Numele omului * De la sapiens la videns * „Cotitura” simbolică * Comunicarea și omul-tranzistor	
III. LIMBAJUL	34
Mit și limbaj * Câteva dihotomii * Biblia și „principiul listei” * Tehnici ale cuvântului: Socrate și Iisus	
IV. RELIGIA	45
O problemă etimologică * De la „zei” la „Zeu” * Religie și distrugere * Buddha * „Drumul către isihie”	
V. FILOSOFIA.....	56
La ce bun filosofia? * Mit și filosofie * Despre Nietzsche * Filosofia ca germinație culturală	
VI. POLITICA.....	66
Homo faber, Deus faber * Politică și politeia * Platon și Republica * Aritmetica politică și Leibniz * Cele trei tipuri de Om	
VII. ARTA.....	77
Artă, mit și (ne)ființă * Techne și mimesis * Artă și confuzie * Sincretism și ventrilocie	

VIII. TIMPUL	88
Timp și divinitate * Timpuri culturale * Orizonturi temporale * Între „timp” și „istorie” – istoria cui? * Filosofia istoriei	
IX. SPAȚIUL	99
Spațiul și cultura * Spațiul ca devenire istorică * „Mentalism” și „geografie filosofică” * Spațiul nu este geografic * Europa ca pars pro toto	
X. NAȚIUNEA.....	110
Despre națiune și stat * Națiunea prin cultură * Istorie, națiune, etnie * Națiune și post-națiune	
XI. CREUZETUL.....	120
Multi versus inter * Competiția culturilor * De la America, la Europa * Minorități în creuzet * A treia cultură	
XII. INSULA	130
Insula și identitatea * Istorie, cultură, mit * Dominantele naționale * Complexul insular	
POSTTEXT	137
NOTĂ BIBLIOGRAFICĂ	141

Alexandru Ștefănescu

Culturi în mișcare

Ediția a II-a

PREFAȚĂ

Cartea pe care o avem în față constituie o generoasă îmbinare între știință și eseu, ca și între reflecția teoretică sistematică și „praxis”-ul cultural. Gândit pe paliere succesive și oferind niveluri de înțelegere pluristratificate, volumul își asumă deopotrivă o utilitate formativ-didactică și una academică, de cercetare în perimetrul teoriei culturii. Adresabilitatea acestei cărți e la fel de generoasă ca și demersul cultural pe care autorul și-l propune. Ea se adresează studenților, masteranzilor, cercetătorilor, ca și publicului larg, ceea ce o face audibilă pe mai multe „voci”, pentru fiecare tip de „ureche” în parte.

Autorul ei aparține grupului de tineri filosofi formați în ultimele două decenii și afirmați în anii din urmă prin studii și cărți, despre care indiscutabil se va vorbi în viitor, într-un climat spiritual, sperăm, mai așezat decât acum și mai propice judecăților imparțiale. Licențiat în filosofie cu o teză publicată despre Nietzsche și problema morții lui Dumnezeu, doctor în același domeniu cu o excelentă lucrare monografică despre Leibniz (apărută în 2011), Alexandru Ștefănescu este preocupat de estetică și etică, de istoria ideilor și antropologia filosofică.

Tocmai de aceea, nu miră deloc faptul că această ultimă carte reprezintă, în întregul ei, o sinteză frățească a tuturor acestor branșe filosofice, aflate sub cupola unui demers specific filosofiei culturii. Cultura și culturile sunt obiectul investigației sale. Drumul parcurs pentru descriere, explicație, comprehensiune și interpretare cuprinde „doisprezece pași”, un fel de categorii kantiene menite să dea seama despre statica și dinamismul culturilor dintotdeauna și de pretutindeni.

Sunt trecute, aici, minuțios în revistă toate acele elemente fără de care orice filosofie a culturii ar sucomba. Cultura însăși, apoi omul, limbajul, religia, filosofia, arta și politica sunt etajele unui edificiu pe care autorul caută să-l reconstruiască, sânguinos, de la temelie. Lor li se adaugă, într-un tot unificator, viziunile asupra timpului, spațiului, națiunii și multinaționalului, finalul fiind rezervat „insulei”, adică spațiului cultural românesc. Iată cele douăsprezece categorii despre care vorbeam.

„Mișcarea” și „imuabilitatea” se hrănesc reciproc, într-o inepuizabilă dialectică. Între paradigma heraclitiană și cea parmenidiană, Alexandru Ștefănescu optează pentru „culturile în mișcare”, dar nu uită niciodată să scoată la lumină și „constantele nemișcătoare” recognoscibile în Cultura umanității: cele identice, în fond, cu nimic mai mult dar și cu nimic mai puțin decât cu ceea ce înțelegem prin conceptul de „indestructibilitate a substanței umane”, de „trăinicie a valorilor umane”.

Cu certitudine, pentru noi, Alexandru Ștefănescu a dovedit prin cărțile și studiile sale că este un autentic gânditor, permanent preocupat de surprinderea sensului evolutiv al fenomenelor și al ideilor din domeniile menționate. Are deja un stil propriu, ceea ce nu stă la îndemâna oricui. Nu avem nicio îndoială că va fi una dintre vocile care vor marca reflecția filosofică românească, în deceniile care vin.

Prof. univ. dr. Vasile Morar

CUVÂNT ÎNAINTE LA EDIȚIA A DOUA

Ediția de față își propune să încheie un demers început cu câțiva ani în urmă. O primă variantă a acestei cărți a apărut în 2014, având la bază prelegerile și lecturile de seminar pe care le-am condus, de-a lungul mai multor ani, în fața studenților și masteranzilor. Cartea propusă nu e neapărat un manual, cel puțin nu în sens „canonic”, deși își asumă evident și o componentă didactică. Dar ca orice proces de „învățare”, ea pornește de la „învățătură”, de la ucenicia la școala celor vechi, mijlocii și noi. O carte ce crește în lumina unor idei despre schimbare și proiecție în conștiință, dar în egală măsură și despre statornicie, nu-și poate găsi împlinirea decât în umanitatea celor ce-o citesc. Orice rigoare academică devine sterilă în afara conștiinței omenescului. Despre oameni, fapte, idei și culturi (adică ansambluri de oameni, fapte și idei) am și încercat să scriu. Acestea toate sunt trecute succesiv prin filtre complexe, uneori vizibile, alteori șterse sau pronunțat criptice. Am încercat să le dezgrop, să le „decodez”, rămânând adesea „în pronunțare” acolo unde interpretarea o cerea. Față de prima ediție, anumite pasaje au fost suprimate, altele extinse. Am corectat erori, mai mici sau mai mari, venite din inerenta „neglijență” a oricărui proces editorial. Am adăugat și unele fragmente, reduse ca întindere, extrase din texte de profil publicate de mine în reviste științifice sau volume colective, în ultimii ani.

Ianuarie 2016

PRETEXT

Această carte este un crochiu despre devenire și umanitate, despre călătoria omului în lumea conștiinței sale, despre întâlnirea lui cu sine, dar și cu alții ca el, despre toate acele temeri și răbufniri pe care, strânse laolaltă, cel mai adesea le numim „cultură”. Așa cum Arnold Toynbee descrie imaginea orașelor ieșite din ele însele, la fel și „culturile” tind să se extindă ori să se comprime, să crească ori să moară, și, simultan, să-și proiecteze în cel mai natural mod posibil crâmpeiul de lumină asupra altora ca ele. De aceea am și ales să încredințez hârtiei, în chip de titlu, un calc evident după ilustrul volum al istoricului englez.

În fapt, Toynbee „inventează” un fel de a fi al istoriei, care include și cultura. Orașele cresc, se mișcă, dar se mai și contaminatează reciproc cu „firea” lor deschisă, tot așa cum, în succesivele lor întâlniri istorice, culturile dau cel mai trainic firmament al posibilității omului de a fi mai mult. Chiar și atunci când se află în concurență, culturile tind către marea reconciliere la masa umanității pe care o invocă. Numai aceasta se numește „cultură”, luată în întregul ei ordonator, în timp ce „culturile” sunt măștile prin care omul își atribuie un fel specific de a fi în lume, dincolo de faptul că toți urmăm, de obicei, același drum. Prin mișcarea lor perenă, culturile devin cultură. Distincte, colorate, înfiripate din jocuri de lumini și umbre diferite, dar având aceeași origine și tinzând către același ideal.

Cele douăsprezece capitole pe care le propun sunt, de fapt, fețele palide ori îmbujorate, schimonosite ori luminoase, ale eternității omului. Carnea lor, tendoanele care țin țesuturile